

Gemeente van onze heer Jezus Christus

Van wie is de aarde?

Wie heeft de aarde in eigendom?

Dat zijn, zo heeft u inmiddels al begrepen, de vragen waar we ons op deze scheppingszondag over willen buigen. Het zijn misschien voor u geen alledaagse vragen, maar ze doen er wel toe.

Maar waarom eigenlijk? Welnu, omdat de antwoorden richting lijken te geven aan ons menselijk handelen, aan hoe we met die aarde - en al wat daarop leeft - omgaan.

In het groot, van Oost tot West; maar ook in het klein, hier in Nederland, of nog kleiner hier in Leiden en in ieders buurt.

Dat wordt misschien wat duidelijker als we samen een paar antwoorden overdenken.

Het eerste antwoord ontleen ik aan "Hoe kun je de lucht bezitten". Dat is de titel van een beroemde rede van Chief Seattle, de leider van de Duwamish Indianen.

Seattle sprak die rede uit in 1854, dus midden in die voor zijn volk zo dramatisch verlopen negentiende eeuw. Het was een bittere aanklacht, gericht tot zijn blanke overheersers. En in die aanklacht vroeg het opperhoofd zich op een gegeven moment af: 'hoe kun je de lucht bezitten?'

Seattle zag hoe zijn volk werd verdreven van hun geboortegrond. Hij zag hoe hele gebieden werden 'gekocht' door 'de blanke man'. In het meest gunstige geval voor een luttel bedrag. Vandaar zijn retorische vragen: "Als wijzelf de prikkeling van de lucht, het vruchtbare land en het kabbelen van het water niet bezitten, hoe kunt u het dan van ons kopen?"

Seattle voelde zich wel onderdeel, maar geen bezitter van de natuur. En ik denk dat hij hier een herkenbaar gevoel verwoordde. We zijn allemaal verbonden met deze aarde, we ademen allemaal de lucht in die ons omringt, maar verkopen? Het is toch geen handelswaar? We kunnen het ons toch niet toe-eigenen en er dan mee doen wat ons - als eigenaar - goeddukt?

Nee natuurlijk! En terugkijkend voelen we makkelijk sympathie voor deze kijk op het leven. Het is dan ook geen wonder dat deze rede kon uitgroeien tot een klassieker. Ruim een eeuw later - en een beetje opgepimpt door journalisten - deed hij het nog uitstekend als aanklacht tegen luchtvervuilende industrieën.

De speech van Seattle mag dan aansprekend zijn, er gaat volgens anderen toch een verkeerde suggestie van uit. Eén van die anderen was de Amerikaanse ecooloog Garrett Hardin. Hij beweerde in 1968 precies het tegenovergestelde.

In een al even beroemd geworden verhaal schreef Hardin dat het eigendomsrecht juist ontzettend belangrijk is voor een goed beheer van de aardse hulpbronnen. Juist het feit dat er géén eigenaar is, geeft problemen.

Zijn bekendste voorbeeld was de 'meent' zoals we die vroeger in ons land ook kenden. De meent, dat is de gemeenschappelijke weidegrond waar iedere boer zijn schapen op mag laten grazen. In zo'n situatie heeft een individuele boer de neiging er een extra schaapje bij te zetten. Voor hem is dat voordelig terwijl de nadelen – minder gras – over alle boeren worden uitgesmeerd. Zoiets moet wel tot overbegrazing en uitputting leiden. Het artikel van Hardin heette dan ook "de tragedie van de meent".

En Hardin lijkt hier beslist een punt te hebben. Kijk naar de hedendaagse zeevisserij, waarbij het op korte termijn altijd voordeliger is voor een visser om nog wat meer te vangen. Het gezamenlijke resultaat is echter dramatisch; de oceanen raken leeg en uiteindelijk is iedereen, zelfs de vissers, slechter af. Wat we moeten doen, zegt Hardin, is alles in eigendom geven. Dan gaan de eigenaren uit welbegrepen eigenbelang het hun toebehorend deel verstandig beheren. Ze beseffen en nemen hun verantwoordelijkheid voor een goed beheer. En zo niet, dan merken ze direct zelf de gevolgen. Afschuiven op de buurman of -vrouw is er niet meer bij.

Veel mensen voelen zich echter wat ongemakkelijk bij dit antwoord van Hardin. Zij zien in de wereld om zich heen dat mensen slechte dingen kunnen doen, ook al is iets hun eigendom. Daarom gaan ze liever mee in de veelgehoorde gedachte dat we de aarde slechts in bruikleen hebben. En om het allemaal wat dichterbij onszelf te brengen, zeggen ze dan dat niet wij de eigenaars van de aarde zijn, maar dat we de aarde geleend hebben van onze kleinkinderen. Dat gegeven maant ons tot verantwoord en voorzichtig handelen, want met geleende goederen ga je zorgvuldig om.

Het is een zeer aansprekend, mooi en ook stimulerend antwoord. Ja, want wie zou er nu niet een schone en leefbare aarde willen overdragen aan zijn nageslacht?

Toch wringt er iets als je er wat langer over nadenkt. Want als wij de aarde van onze kleinkinderen in bruikleen hebben, hebben die kleinkinderen de aarde dan ook weer in bruikleen van hun kleinkinderen, onze achter-achter kleinkinderen?? En die achter-achter kleinkinderen dan...Waar eindigt dat?

En bovendien: wij zijn zelf toch ook als kleinkinderen begonnen? Dus als onze grootouders de aarde in bruikleen hadden van ons, dan is tie nu toch gewoon van ons.!! In feite is bij dit antwoord de aarde dus ondanks al die lenerij gewoon van ons, de mensen van nu.

Ik kan me voorstellen dat u al een tijdje denkt: maak je de zaak nu niet nodeloos ingewikkeld met al die antwoorden? En dan ook nog eens antwoorden die niet helemaal lijken te kloppen.

Ben je nú al vergeten dat we zojuist zongen: "de aarde en haar volheid zijn, des Heren koninklijk domein"?

Nou dan, die Psalm verwoordt toch in prachtig barok Nederlands het Bijbelse antwoord op de vraag uit het begin van de preek?

Absoluut ! helemaal waar ! en om die reden zingen we dit antwoord - in even mooie bewoordingen - vanmorgen in alle toonaarden.

Maar dan? Zijn we er dan met deze gezongen en gesproken erkenning? Welke richting geeft het aan ons handelen?

Het is een krachtige geloofsuitspraak.

Maar wat betekent het voor ons - bewoners van de aarde – concreét dat we die aarde zien als Zijn schepping, Zijn domein?

Wat is onze rol in Zijn schepping?

Hoe krijgt die geloofsuitspraak praktisch vorm?

Dat blijven dan nog steeds vragen die nog beantwoord moeten worden.

Een bijbels beeld dat zich hierbij opdringt, is de gelijkenis van de Heer die een wijngaard plantte, vervolgens lang op reis ging en het beheer overdroeg aan zijn knechten: de pachters. We vinden dit motief al in het Oude Testament, bijvoorbeeld in Jesaja 5, maar het meest uitgewerkt in de gelijkenis van de onrechtvaardige pachters uit de evangeliën (Mattheus 21, Marcus 12 en Lucas 20).

De betekenis lijkt helder: Bij afwezigheid van onze grote Heer hebben wij het hier op aarde in de wijngaard als pachters tijdelijk voor het zeggen. Maar we moeten over ons beheer wel verantwoording afleggen aan die Heer.

De oervorm van dit beeld herkennen we ook in het tweede scheppingsverhaal. Ook daar legt de Heer een tuin aan, de Hof van

Eden, en wordt de mens in de tuin geplaatst om die te bewerken en te bewaren.

In de christelijke traditie zien we dat dit beeld regelmatig terugkeert als model voor onze rol op aarde. De mens als onderkoning, die beheert en regeert namens God de grote koning.

Dat is kennelijk een rol die ons goed ligt. Maar het is ook een die ons helaas niet zo goed afgaat en in de geschiedenis behoorlijk is ontaard. Gods Schepping heeft daar behoorlijk onder geleden.

De milieuerfenis van ons westerse christendom is helaas niet zo positief en dat heeft wel degelijk te maken met onze houding als zetbaas voor wie alles hier op aarde is bedoeld.

We hadden beter moeten en kunnen weten.

Want het is opvallend dat het in alle Bijbelse verhalen waar dit motief opduikt, mis gaat. En steeds omdat de mens zich als pachter misdraagt. Misschien is het beeld niet zozeer bedoeld om de nadruk te leggen op onze rol als tijdelijk beheerder, als onderkoning, maar veeleer op onze verantwoordelijkheid om iets goeds te doen met hetgeen ons is toevertrouwd.

Gelukkig lijkt het erop dat we dat nu beseffen. Zeker in ons spreken en in onze teksten. Daarin klinkt ook een nieuwe taal. We sluiten een Earth Charter, een Verdrag met de Aarde. Onrechtvaardige pachters hebben plaatsgemaakt voor goede rentmeesters. Onderkoningen en heersers zijn 'Hoeders van de aarde' geworden. We voelen ons verantwoordelijk voor de toekomst van het geheel. En dat is in veel opzichten winst, daaruit spreekt compassie met Gods schepping en met al zijn schepselen.

Maar wat er naar mijn idee onvoldoende in doorklinkt is een zekere terughoudendheid en bescheidenheid.

Allereerst een zekere bescheidenheid over ons kunnen als mens.

Overschatten we onze capaciteiten en kennis niet als we elkaar nu toeroepen "Redt de Aarde?" Of - zoals ik ergens las - dat we onszelf benoemen tot "Managers van de Planeet Aarde"? Of als we plannen maken voor de zogeheten geo-engineering? Het beïnvloeden van het hele systeem aarde. Is dat, hoe goed bedoeld ook, geen groene hoogmoed?

Een zekere bescheidenheid ook over ons domein. Is het wel een bijbelse gedachte dat we zijn aangesteld als 'Hoeders van de aarde?' Mogen we de wijngaard zomaar opschalen tot de hele aarde? Is heel Gods

schepping een tuin? Vergeten we niet dat we uit de Hof van Eden zijn verdreven en dat de wereld daarbuiten niet enkel bestond uit akkers en wijngaarden?

Het is opvallend dat de mens in de bijbel vaak letterlijk zijn tijd en plaats wordt gewezen. Zo ook in het gelezen gedeelte uit Handelingen 17 "Voor elk volk heeft Hij een tijdperk vastgesteld en hij heeft de grenzen van hun woongebied bepaald..."

Dat laat ruimte voor andere schepselen, en gaat uit van een duidelijke, maar ingeperkte verantwoordelijkheid.

En het mooie is dat in deze bijbelse benadering eigenlijk alle elementen terugkeren uit het begin.

De gedachte van Chief Seattle dat er zaken op aarde zijn die wij niet bezitten en ook nooit kunnen bezitten, laat staan verhandelen. Die kunnen we beter met rust laten en vrijwaren van onze bemoeienis, vrijwaren ook van ons afval, lawaai en gif.

De verantwoordelijkheid om ons tijdelijk bezit, onze akkers en onze wijngaarden goed te beheren. Om rechtvaardig en goed met de opbrengst van ons land omgaan en te weten wat ons vee toekomt. Alles in het besef dat het ons is toevertrouwd en dat we over alles ook het geringste getrouw moeten zijn.

Ten slotte ook staan in de traditie. Verbonden met al wat geleefd heeft en nog zal leven. Leven in het besef dat het verleden nog niet is voltooid terwijl de toekomst al is begonnen.

In het besef ook dat:

Wat Hij heeft geschapen
Met Zijn hand Zijn woord
Hij zal niet verlaten
Wat Hem toebehoort.
Amen